

OBJEKTI KÄÄNE HINNANGUKONSTRUKTSIOONIS: KAS ON VÕIMALIK *OSTA AUTO VÕI AUTOT?*

DAVID OGREN

Annotsatsioon. Artikkel analüüsib objekti käände vaheldust *da*-infinitiiviga hinnangukonstruktsioonis, nt *on võimalik osta auto/autot*. Kui finiiitlauseses oleneb objekti kääne tegevuse ja objekti piiritletusest, siis infiniitsetes konstruktsioonides on tegevuse piiritletuse kriteeriumit sageli raske rakendada, mis tekitab ebajärjekindlust objekti käänete kasutuses. Artikkel toob esile neli tegurit, mis mõjutavad objekti käänete hinnangukonstruktsioonis; nendeks on hinnangut väljendava omadussõna semantilised omadused, lause (sh infiniitse fraasi enda) sõnajärg, latiivse kohamääruse olemasolu või puudumine ning situatsiooni korduvus või ühekordsus. Artiklis jõutakse järeldusele, et kuigi piiritletus jääb primaarseks käändevaliku kriteeriumiks ka vaadeldud konstruktsiooni puhul, on ka palju varieerumist, mis ei taandu vastandusele piiritletud-piiritlematu. Seega ei ole võimalik seletada hinnangukonstruktsioonis toimuvat käändevaliku varieerumist finiiitlauseses kehtiva reeglistiku abil, vaid on vaja käsitleda eri konstruktsioone eraldi.

Võtmesõnad: infiniitiivid, konstruktsioonigrammatika, korpuslingvistika, aspekt, sõnajärg

1. Sissejuhatus

Eesti keele objekti kääne on olnud pikka aega populaarne uurimisobjekt. Partsiaal- ja totaalobjekti vastandust on käsitletud teiste hulgas Johannes Aavik (1936), Karl Kont (1963), Valter Tauli (1968), Karl Mihkla jt (1974), Henno Rajandi ja Helle Metslang (1979), Ants Pihlak (1985a, 1985b) ning Anne Tamm (2004). Terminoloogilistest erinevustest hoolimata on kõik uurijad jõudnud põhimõtteliselt samale järeldusele: käändevalik oleneb nii objektist kui ka verbist. Selleks, et kasutada totaalobjekti, peab tegevus olema mõeldud lõpuleviiduna või lõpuleviidavana ning puudutama objekti tervikuna. EKG II (: 25) järgi võib need kriteeriumid veel lühemalt kokku võtta: objekti kääne oleneb tegevuse ja objekti piiritletusest, kusjuures

tegevuse piiritletuse all peetakse silmas eelkõige aspektivastandust perfektivse ja imperfektiivse tegevuse vahel. Kui nii tegevus kui ka objekt on piiritletud, kasutatakse totaalobjekti, muidu kasutatakse partsiaalobjekti.

Objekti käände traditsioonilised käsitlused põhinevad aga finiiitset verbivormiga lausetel. Infiniitsetes konstruktsioonides võib piiritletuse kriteeriumi olla keeruline rakendada. Nagu eespool mainitud, on tegevuse piiritletus tihedalt seotud aspektiga: piiritletud tegevus on lõpetatud ehk perfekttiivne, piiritlemata tegevus on lõpetamata ehk imperfektiivne. Kuna aga infiniitviid ei kanna ajalist ega aspektilist informatsiooni, jääb infiniitsetes konstruktsioonides sageli ebaselgeks, kas tegevus on perfekttiivne või imperfektiivne. Seepärast ei allu objekti käände valik infiniitsetes konstruktsioonides samale selgele reeglipärale, mis kehtib finiiitlausetes. Korpusepäringust saab ohtralt näiteid infiniitsete konstruktsioonidega lausete kohta, kus totaal- ja partsiaalobjekti vaheldus ei ole nii lihtsalt taandataav piiritletud ja mittepiiritletud situatsiooni erinevusele.

(1) Kui mõni A-koondise mees vigastada saab või on alavormis, on lihtne **uus** asemele tuua. (Õhtuleht 2005)

(2) Kui toos tühjaks saab, on lihtne **uut** asemele võtta. (Postimees 1996)

Finiitlausetes sellist varieerumist ei kohta. Piiritletud objekti puhul oleneb käändevalik ainult tegevuse piiritletusest, nii et järgmistes lausetes on üks ainuõige variant.

(3) Kui mõni A-koondise mees vigastada saab või on alavormis, toob treener tema asemele **uue mängija** / ***uut mängijat**.

(4) Kui toos tühjaks saab, võtan **uue/*uut** asemele.

Seega on ilmne, et objekti käände varieerumine näidetes 1 ja 2 on tingitud verbivormi infiniitsusest, mis hägustab kirjeldatud sündmuste ajalist paiknemist ja struktuuri ning teeb tavalise objekti käänat määrava aspektivastanduse rakendamise võimatuks. Tekib küsimus: kuidas siis käsitatakse tegevuse piiritletust sellistes olukordades, kus see ei võrdu perfektivisusega? Kas on olemas mõni objekti vormivahelduse seisukohalt oluline tegur, mida ei saa pidada piiritletusega seotuks? Kas objekti käände varieerumine infiniitsetes konstruktsioonides on mõnevõrra vaba?

Näitelauseid 1 ja 2 sisaldavad ühte sagedamat *da*-infinitiiviga konstruktsiooni, mida Pille Penjam (2008) nimetab hinnangukonstruktsiooniks. Selles konstruktsioonis väljendab predikaat hinnangut *da*-infinitiiviga

fraasis väljendatud tegevusele (Penjam 2008: 57). Predikaat koosneb *olema*-verbi ainsuse kolmanda isiku vormist ning omadussõnafraasist; *da*-infinitiiviga fraas esineb subjekti rollis. Veel mõned näited hinnangukonstruktsiooniga lausete kohta.

- (5) Kahtlemata võib riiklikke kultuuriinstitutsioone mitmest vaatenurgast kritiseerida, kuid igasugust kriitikat vaagides **on tähtis säilitada selge pilk** ka kritiseerija enda vaadete suhtes. (Eesti Päevaleht 1997)
- (6) Arvan, et **riigieelarvest finantseeritavate kultuuritöötajate palga taset on võimalik viia** riigieelarveliste haridustöötajate keskmise palga tasemele. (Eesti Päevaleht 1996)
- (7) Lastel **oli Schäferit kerge ära tunda** tema klaassilma tõttu. (Eesti Päevaleht 1997)

Nagu näha, on hinnangukonstruktsiooni struktuur ja sisu suhteliselt vabad; konstruktsioonis kasutatakse erinevat sõnajärge ja antakse mitmesuguseid hinnanguid. Peale selle võib põhiverb *olema* esineda eri ajavormides. Kõik need ja teisedki muutujad, nii pealause kui ka *da*-infinitiiviklausis endas, võivad mõjutada konstruktsioonis esineva objekti käänat (milleks on partsiaalobjekti puhul osastav, totaalobjekti puhul nimetav).

Autori 2013. aastal valminud magistritöös (Ogren 2013), millel põhineb käesolev artikkel, uuriti objekti käände varieerumist *da*-infinitiiviga konstruktsioonides. Artiklis keskendutakse neist konstruktsioonidest ühele, ülalkirjeldatud hinnangukonstruktsioonile, tutvustades käändevalikut mõjutavaid tegureid ning esitades andmeid nende suhtelise tähtsuse kohta. Analüüs põhineb Tartu Ülikooli kirjakeele korpusest (peamiselt Eesti Päevalehe ja Postimehe allkorpus aastatest 1995–2007) leitud hinnangukonstruktsiooniga lausetel. Selleks, et eraldada infiniitsetele konstruktsioonidele spetsiifilised tegurid, on analüüsist välja jäetud kõik need laused, milles objekti käänat on ilmselt tingitud eitavast verbivormist, tegevuse piiritlematusest (nt partitiivverbi puhul, nagu *armastama*, *kartma*, *vihkama*), tegevuse piiritletusest (perfektiivsuspartikliga verbifraasid, nt *ära teha*) või objekti piiritlematusest (nt ainesõnast objekti puhul, nagu *mahl*, *leib*, *õhk*). Samuti on välja jäetud kõik mitmusliku objektiga laused, kuna mitmuse osastav võib väljendada objekti piiritlematust, ning asesõnalise objektiga laused, kuna asesõnade käitumine objekti käände suhtes on mõnevõrra ebareeglipärane. Kuna konstruktsioonis sisalduv omadussõna võib ise mõjutada objekti käänat, otsustati piirata vaadelda-

vate omadussõnade hulka, otsides välja ainult need hinnangukonstruktiooniga laused, milles esineb üks kaheksast sagedasest omadussõnast: *kerge, lihtne, mugav, parem, raske, tähtis, võimalik* ja *võimatu* (sagedaste omadussõnade valimisel toetuti Heiki-Jaan Kaalepi ja Kadri Muischneki 2002. aastal ilmunud „Eesti kirjakeele sagedussõnastikule”). Kokku leiti 907 analüüsiks sobivat lauset. Mainitud omadussõnad ei ole andmestikus võrdset esindatud, kuna mõni neist esineb vaadeldavas konstruktsioonis oluliselt sagedamini kui teised (eriti sõna *mugav* puhul oli sobivaid lauseid vaadeldud korpusematerjalis üsna vähe) ning mõne omadussõna puhul on objekt peaaegu alati samas käändes, nii et järelduste tegemiseks ei ole vaja suurt arvu näitelauseid. Pigem püüti koguda võimalikult palju lauseid nende omadussõnadega, mis näitasid rohkem varieerumist objekti käändevormis. Selleks otstarbeks osutus kõige sobivamaks omadussõna *lihtne*. Järgmises osas vaadeldakse seda, kuidas hinnangukonstruktsioonis esinevad omadussõnad mõjutavad objekti käänat.

2. Omadussõna semantiliste omaduste mõju objekti käändevormile

Predikaadis esineval omadussõnal, mis annab hinnangu infiniitses fraasis väljendatud tegevusele, on suur tähtsus objekti käände valimisel. Teisisõnu, hinnangukonstruktsioonis esineva objekti kääne oleneb suurel määral sellest, milline hinnang antakse, kuigi hinnangut väljendav sõna ei kuulu infiniitsesse klausi. Tabelis 1 esitatakse partsiaal- ja totaalobjekti sagedus eri omadussõnadega hinnangukonstruktsioonis.

Tabel 1. Objekti käände varieerumine eri omadussõnadega hinnangukonstruktsioonis

Omadussõna	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti osakaal
<i>võimatu</i>	47	3	50	94%
<i>raske</i>	31	2	33	94%
<i>kerge</i>	32	9	41	78%
<i>lihtne</i>	293	156	449	65%
<i>mugav</i>	12	18	30	40%
<i>võimalik</i>	54	114	168	32%
<i>parem</i>	1	38	39	3%
<i>tähtis</i>	1	96	97	1%

Mõne omadussõna (*võimatu, raske*) puhul on partsiaalobjekt peaaegu kohustuslik, teiste (*parem, tähtis*) puhul on see väga haruldane. Nende erinevuste seletamiseks tuleb arvesse võtta hinnangu tüüpi ehk seda, mille kohta hinnang käib. Omadussõnad *parem* ja *tähtis* annavad väärtushinnanguid, hinnates tegevuse soovitatavust või kasulikkust, eeldades, et tegevuse sooritamine on võimalik.

- (8) Haameri sõnul **on tähtis leida sobiv inimene** välisriiki tütarfirmat juhtima. (Eesti Päevaleht 1997)
- (9) Täiesti nappus roos ei pruugi aga alati avaneda, seepärast **on parem osta veidi avanenud õis**. (Eesti Päevaleht 1999)

Seevastu annavad omadussõnad nagu *võimatu, raske, lihtne, kerge* ja *võimalik* hinnanguid tegevuse võimalikkuse kohta.

- (10) Loomulikult on selliste kulutuste juures **raske saavutada ideaalselt tasakaalus olevat linnaelarvet**. (Eesti Päevaleht 1995)
- (11) **Kerge on** meeldivate ja armastusväärsete inimeste hulgast **leida see sümpaatsem, kes meie armastust kõige enam väärrib**. (Eesti Päevaleht 1997)
- (12) Samas kõrval Virbi tänav 12 **on** hoonestustingimuste kohaselt **võimalik ehitada 9-12 korruselise elamu** koos postkontori ja pangaruumidega. (Eesti Päevaleht 1996)

Võib oletada, et partsiaalobjekti domineerivus omadussõnadega *võimatu* ja *raske* on seotud nende sõnade eitava tähendusega; tegemist on semantilise (implitsiitse) eitusega, mis mõjutab objekti käänat samamoodi kui eksplitsiitne grammatiline (verbivormis väljenduv) eitus. Seevastu jaatava tähendusega omadussõnad *lihtne, kerge* ja *võimalik*, mille puhul implitsiitne eitus puudub, ei näita nii tugevat partsiaalobjekti eelistust. Teine parameeter, mis aitab seletada omadussõnade omavahelisi erinevusi objekti käände suhtes, on hinnangu protsessi- või tulemuskesksus. Sõna *võimalik* on puhtalt tulemuskeskne, seevastu sõnad *lihtne* ja *kerge* kannavad tähendust „vähest vaeva nõudev” (EKSS), mis ilmselt viitab protsessile, mitte tulemusele. Omadussõna tulemuskesksus soodustab situatsiooni tõlgendust lõpetatu või tulemuslikuna, mis ongi põhikriteerium totaalobjekti kasutamiseks. Seega on loogiline, et omadussõnaga *võimalik* kasutatakse totaalobjekti palju sagedamini kui omadussõnadega *lihtne* ja *kerge*. See põhimõte kehtib ka väärtushinnangut andvate omadussõnade puhul: sõna

mugav on protsessikeskne, *parem* ja *tähtis* aga tulemuskesksed. Tabelis 2 võrreldakse omadussõnu eeltoodud parameetrite suhtes. Polaarsuse all peetakse silmas võimalikkushinnangut andva omadussõna jaatavat või eitavat tähendust ehk seda, kas omadussõna kinnitab infiniitse fraasiga kirjeldatud tegevuse võimalikkust või väljendab selle suhtes kahtlust. Väärtushinnangut andvate omadussõnade polaarsust pole siin hinnatud, kuna negatiivsete väärtushinnangutega (erinevalt eitavatest võimalikkushinnangutest) ei kaasne implitsiitset eitust.

Tabel 2. Hinnangukonstruktsioonis esinevate omadussõnade semantiline kirjeldus

Omadussõna	Hinnangu tüüp	Polaarsus	Keskendumine	Partsiaalobjekti osakaal
<i>võimatu</i>	võimalikkus-	eitav	tulemusele	94%
<i>raske</i>	võimalikkus-	eitav	protsessile	94%
<i>kerge</i>	võimalikkus-	jaatav	protsessile	78%
<i>lihtne</i>	võimalikkus-	jaatav	protsessile	65%
<i>mugav</i>	väärtus-	–	protsessile	40%
<i>võimalik</i>	võimalikkus-	jaatav	tulemusele	32%
<i>parem</i>	väärtus-	–	tulemusele	3%
<i>tähtis</i>	väärtus-	–	tulemusele	1%

Partsiaalobjekti selgelt erinevat esinemissagedust eri omadussõnade puhul saab järelikult seletada kolme semantilise parameetri kaudu: hinnangu jaatav või eitav tähendus, hinnangu tüüp (väärtus- või võimalikkushinnang) ning hinnangu protsessi- või tulemuskesksus. Tabel 2 näitab, et kõik vaadeldud parameetrid on olulised, kuna iga parameetri puhul on võimalik välja tuua sõnapaare, milles paarilised erinevad üksteisest ainult selle parameetri poolest, kuid näitavad suuri erinevusi objekti käände eelistus- (näiteks omadussõnad *võimalik* ja *tähtis* erinevad ainult hinnangu tüübi poolest, *võimalik* ja *võimatu* polaarsuse poolest, *parem* ja *mugav* protsessi- või tulemuskesksuse poolest). Ometi on hulk omadussõnu, mille semantilised omadused ei määra objekti käänat, vaid võimaldavad nii totaal- kui ka partsiaalobjekti kasutamist. Järgmises osas vaadeldakse neid tegureid, millest objekti kääne oleneb siis, kui omadussõna mõju ei ole otsustav.

3. Objekti käände varieerumine omadussõna *lihtne* puhul

Kuna hinnangukonstruktsioonis esineval omadussõnal on nii suur mõju objekti käände, on teiste käändevalikut mõjutavate tegurite vaatlemiseks vaja omadussõna mõju neutraliseerida. Kõige lihtsam viis seda teha on valida üks omadussõna ja vaadata ainult seda sisaldava hinnangukonstruktsiooniga lauseid, et kõikides lausetes oleks sama omadussõna. Selleks valiti omadussõna *lihtne*, kuna selle puhul varieerub objekti kääne kõige rohkem, nii et on lihtne leida näiteid nii totaal- kui ka partsiaalobjekti kasutamise kohta.

(13) Näidend ütleb täpselt vastupidist - hästi **lihtne on kogu vastutust meediale keerata** ja öelda, et inimesed pole milleski süüdi. (Õhtuleht 2002)

(14) **Lihtne oleks vastutus veeretada naistele.** (Eesti Päevaleht 2002)

Osades 3.1–3.3 võetakse vaatluse alla kolm tegurit, millel on tugev ja süstemaatiline mõju objekti käänevormile. Kuna enne käsitleti üksikute sõnade mõju, siis järgmiseks vaadeldakse lausetasandi parameetreid.

3.1. Sõnajärje mõju objekti käände

Peale omadussõna enda on tähtsaimaks objekti käänet mõjutavaks teguriks sõnajärg. Tabel 3 näitab seost infiniitse fraasi sõnajärje (st *da*-infinitiivis verbi (V_{da}) ja seda laiendava objekti (O) järjestuse) ja objekti käänevormi vahel.

Tabel 3. Objekti käände varieerumine omadussõna *lihtne* puhul infiniitse fraasi sõnajärje järgi

Sõnajärg	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti osakaal
OV_{da}	258	56	314	82%
$V_{da}O$	35	100	135	26%

Sõnajärje mõju objekti käände ei ole absoluutne, kuid on siiski üsna tugev. Kui objekt järgneb infiniitverbile, on see valdavalt totaalobjekti käändes.

- (15) Eestis teatavasti **on väga lihtne asutada äriühing**, kus omanikud ja tegelikud askeldajad jäävad varju. (Eesti Päevaleht 2000)
- (16) Laheneks roolijoodikute probleem ja **oleks lihtne saavutada seatud eesmärk** vähendada liiklussurmade hulka sajani aastas. (Eesti Päevaleht 2004)

Seevastu verbile eelnev objekt esineb tavaliselt osastavas käändes.

- (17) Tavalisest Scenicust **oli üsna lihtne neliveolist ehitada**. (Eesti Päevaleht 2000)
- (18) **Rahvusvahelist inimkloonimise keeldu paberil kehtestada on lihtne**, kuid inimkloonimisest lahti saada juba sama raske kui takistada tuumarelva levikut. (Eesti Päevaleht 2002)
- (19) **Riiki on siberi katku tekitajat lihtne sisse tuua**, näiteks ampulliga. (Eesti Päevaleht 2001)

Ometi ulatub sõnajärje mõju infiniitset fraasist väljagi: ka omadussõna asend objekti suhtes mõjutab käändevalikut. Tabelis 4 esitatakse andmed kolme sõnajärjevარიandi kohta: objekt lause alguses (eelnedes nii omadussõnale kui ka *da*-infinitiivis verbile, nagu näidetes 18 ja 19), objekt lause keskel (omadussõna ja verbi vahel, nagu näites 17) ning objekt lause lõpus (järgnedes nii omadussõnale kui ka verbile, nagu näidetes 15 ja 16).

Tabel 4. Objekti käände varieerumine omadussõna *lihtne* puhul lause sõnajärje järgi

Objekti asend lauses	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti osakaal
Alguses	190	7	197	96%
Keskel	69	50	119	58%
Lõpus	34	99	113	26%

Kui lausealguline objekt esineb peaaegu alati osastavas ning lauselõpuline objekt valdavalt totaalobjekti käändes, siis lause keskel paiknevad objektid ei näita selget eelistust ühe või teise käände kasuks.

- (20) Meenutaks, et presidendivalimiste eel teatas üks kandidaat, et temal **oli äärmiselt lihtne endale parteid leida** seepärast, et ainult ühe partei programmis oli kirjas, et nemad taotleavad tasakaalustatud Eesti arengut. (Õhtuleht 2002)

- (21) Pall muutis Jason Koumase karistuslöögist kergelt suunda, valele poole hüpanud Poom suutis küll jalgadega tõrjuda, aga McInnesil **oli lihtne teine värav lüüa**. (Eesti Päevaleht 2003)

Seik, et käändevaliku seisukohalt ei ole oluline mitte ainult infiniitse fraasi enda sõnajärg, vaid ka predikaadi asend infiniitse fraasi suhtes, osutab sellele, et vaadeldavas konstruktsioonis esineva objekti käände seisukohalt pole põhjust infiniitvitarindi siseseid tegureid eristada pealause väljenduvatest teguritest. Kuna sõnajärg on terve lause omadus, tuleb seletust selle tähtsusele otsida ka terve lause tasandilt. Samas tuleb meeles pidada, et käändevalik ei pruugi oleneda otseselt sõnajärjest, vaid neist teguritest, millest oleneb ka sõnajärg ise.

Eesti keeles on sõnajärg tihedalt seotud infostruktuuriga. Infostruktuuri all peetakse silmas lause ehitust informatsiooni edastamise vaatenurgast (EKG II: 191). Tähelepanu pööratakse sellele, kuidas edastatakse eri liiki informatsiooni (tuntud vs. uus info), kuidas eristatakse esmajärgulist, fookuses olevat informatsiooni teisejärgulisest või taustinformatsioonist jne. Liina Lindström (2002) on näidanud, et lausealgulise laiendi järel oleneb subjekti asend verbi suhtes suurel määral subjekti infostruktuurilistest omadustest. Nimelt paikneb diskursuses tuntud infot edastav subjektifraas tavaliselt verbi ees; kui subjektifraasis on uus info, paikneb see enamasti verbi järel. See illustreerib infostruktuuri põhiprintsiipi, et tavaliselt paikneb tuntud informatsioon lause alguses ning uus informatsioon lause lõpus. Peale tuntud ja uue info vastanduse on infostruktuuri puhul oluline fookuse mõiste. Fookuseks nimetatakse lause kõige esiletõstetumat osa, selle kõige ennustamatumat või pragmaatiliselt taastamatut elementi. Seega on fookus tavaliselt uus info: „kõige tüüpilisem fookus on kõige olulisemat uut infot sisaldav lauseosa” (Lindström 2006: 878). Kuna infostruktuur mõjutab subjekti paiknemist verbi suhtes ning objektil ja subjektil on samad infostruktuurilised parameetrid (mõlemad võivad olla tuntud või uus info, võivad olla fookuses või mitte), siis võiks oletada, et ka objekti asukoht lauses on seotud infostruktuuriliste parameetritega: fookuseeritud ja/või uut infot sisaldava objektifraasi loomulikum asend on verbi järel ning tuntud infot sisaldav objekt, mida ei taheta esile tõsta, paikneb tavaliselt verbi ees.

Kuna tuntud info paikneb tavaliselt lause alguses ning objekti paiknemine lause alguses soodustab üsna tugevalt partsiaalobjekti kasutamist hinnangukonstruktsioonis, siis järeldub, et tuntud infot sisaldavad objektid

esinevad enamasti osastavas käändes. Samas on teada, et tuntud infot tavaliselt ei fokuseerita, st seda ei tõsteta esile, sellele ei taheta tähelepanu pöörata, seda ei peeta oluliseks. Eesti keeles leidub veel juhtumeid, kus partsiaalobjekti kasutamine on seotud objekti fokuseerimatuse või ebaolulisusega. On olemas palju püsiühendeid, milles kasutatakse alati partsiaalobjekti tegevuse ja objekti piiritletusest hoolimata, nt *võttis istet, leidis aset, tegi vahet, andis märku*. Püsiühendite puhul väärrib mainimist ka see, et neil on sageli olemas ühesõnalised vasted, nt *juhtuma pro aset leidma, istuma pro istet võtma, eristama pro vahet tegema* (Muischnek 2006: 19–22). Seega ei moodusta objektnoomen sellistes ühendites iseisvat, sisukat nimisõnafraasi, vaid lihtsalt osa püsiühendist. Teine asjaolu, mis osutab objektnoomeni ebaolulisusele, on see, et seda ei saa vabalt laiendada omadussõnadega (**ta võttis mugavat istet*).

Osastav kääne on järelikulit sisutu või ebaolulise objekti tüüpilisim kääne. Seega, silmas pidades ka eelmainitud infostruktuurilisi põhimõtteid, on loogiline, et objektid, millele ei taheta tähelepanu pöörata, pannakse lause algusesse (tuntud info positsiooni) ning osastavasse käändesse. Seevastu kui soovitakse objekti fokuseerida, siis pannakse see lause lõppu ning sisukama objekti ehk totaalobjekti käändesse, milleks on hinnangukonstruktsiooni puhul nimetav kääne. Selle seletuse järgi mõjutab käändevalikut lause infostruktuur ning sõnajärje muutused ei ole käändevaliku varieerumise põhjus, vaid pigem selle kaasnähtus.

3.2. Latiivse kohamääruse mõju objekti käände

Eelmises osas tuli välja, et lause keskel (täpsemalt *da*-infinitiivis verbi ja omadussõna vahel) paikneva objekti puhul on partsiaalobjekti osakaal 58%, mis tähendab palju rohkem käändevaliku varieerumist kui lausealgulise või -lõpulise objekti puhul. Selle varieerumise seletamiseks tuleb otsida tegureid, mis võivad mõjutada lause aspektilist tõlgendust ning seega soodustada üht või teist objekti käänat. Huno Rätsep (1978: 223) on märganud, et erinevad „resultatiivse sisuga laiendid” võivad tingida totaalobjekti kasutuse. Kõige tüüpilisemad sellised laiendid on perfektiivsuspartiklid (nt *ära, läbi, üle*); kuna aga lause keskel paikneva objektiga perfektiivsuspartiklit sisaldavaid lauseid oli vaadeldud materjalis üsna vähe, ei olnud võimalik neid eraldi analüüsida. Samas on need partiklid grammatiseerunud ning nendele on raske omistada mingisugust teist semantilist funktsiooni peale tegevuse lõpuleviid(av)use väljendamise,

mistõttu nad pakuvad vähem huvi objekti käändevormi varieerumise seisukohalt. Hinnangukonstruktsioonis sagedasim resultatiivse sisuga laiendi tüüp on latiivne kohamäärus, mis koosneb kas alaleütlevas või sisseütlevas käändes olevast noomenifraasist (nt *Ta pani raamatu riulile*). Erinevalt perfektiiivspartiklitest on selliste kohamääruste esinemine lauses tingitud nende ruumilisest tähendusest, mistõttu nende resultatiivset sisu võib küll pidada teisejärguliseks, kuid siiski võib seegi mõjutada käändevalikut. Latiivse kohamääruse mõju objekti käändevormile tuleb esile, kui võrrelda finitiseid lauseid, nagu näiteks *ta juhtis autot* ja *ta juhtis auto jõkke*. Tänu kohamäärusele *jõkke* saab muidu imperfektiivsena tõlgendatav situatsioon perfektiiivse või resultatiivse tähenduse, mis võimaldab totaalobjekti esinemist.

Tabelis 5 esitatud andmetest selgub, et latiivse kohamääruse mõju püsib ka infiniittarindites.

Tabel 5. Latiivse kohamääruse mõju objekti käändele hinnangukonstruktsioonis (omadussõnaga *lihtne*, objekt lause keskel)

Latiivne kohamäärus	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti osakaal
Esineb	6	20	26	23%
Ei esine	62	31	93	67%

Nagu näha, on partsiaalobjekt palju haruldasem nendes lausetes, milles verbi laiendab sihtkohta näitav kohamäärus. Paar näidet.

(22) Tiptunnil rahvast täis bussis **on vargal lihtne tähelepandamatult käsi kaasreisija kotti või taskusse pista** ning sealt asju võtta. (Eesti Päevaleht 2004)

(23) Meeldiva neuu välja valinud, **on kurjategijal lihtne värvitu ja lõhnatu vedelik tole napsiklaasi sokutada**. (Õhtuleht 2000)

Seos latiivse kohamääruse esinemise ja totaalobjekti kasutamise vahel näitab, et ka hinnangukonstruktsioonis mõjutab tegevuse perfektiiivsus objekti käände valikut. Siiski on latiivne kohamäärus suhteliselt nõrk perfektiiivsuse näitaja, kuna sihtkoha mainimine ei välista tegevuse imperfektiivset tõlgendust (nt *Ema viib last kooli*). Seetõttu on tulemus, et latiivse kohamääruse olemasolu ainult soodustab totaalobjekti ega tee seda kohustuslikuks, täiesti loogiline. Partsiaalobjekti kasutamist koos latiivse kohamäärusega illustreerib näide 24.

- (24) **Väga lihtne on libastuda ja vaatajat juriidilisse rägastikku uputada.** (Postimees 2000)

Lisaks on latiivne kohamäärus kõrvaline tegur sellepärast, et enamikus lausetes sellist laiendit ei ole. Käändevaliku varieerumise seletamiseks latiivset kohamäärust mittesisaldavates lausetes, mille puhul on kõik selged perfektiivsuse allikad välja jäetud, tuleb arvesse võtta teisigi aspektilisi omadusi.

3.3. Korduvad ja ühekordsed situatsioonid

Kuigi objekti käände seisukohalt peetakse oluliseks peamiselt vastandust perfektiivne-imperfektiivne, on muidki aspektivastandusi, mis võivad seostuda objekti käände varieerumisega. Üks neist on vastandus üldiste ehk korduvate situatsioonide ja üksikjuhtumite vahel, mida illustreerivad järgmised näited.

- (25) Praegu **on lihtne ja odav mobiiltelefoni muretseda.** (Eesti Päevaleht 2001)
- (26) Keskerakonnal on aga koostööle läinud Kogani abil häbematu**lt lihtne oma tõsirahvuslikku profiili välja joonistada.** (Õhtuleht 2000)

Näide 25 on tüüpiline korduv situatsioon. Tegevus selles lauses on avatud igasugustele võimalikele tegijatele, seda võivad korduvalt teha erinevad subjektid (ja seda võib teha erinevate objektidega, kuna jutt ei käi konkreetsest mobiiltelefonist). Näites 26 on tegemist aga konkreetse juhtumi kohta käiva väitega, mida ei ole võimalik üldistada. Karl Kont (1963) on kirjeldanud lähedast vastandust terminitega *määratud* ja *määramata* ning *konkreetne* ja *mittekonkreetne tegevus*, kuid kuna definiitsus ja konkreetsus on pigem nimisõna kui verbifraasi omadused, on siin otsustatud rääkida *korduvatest* ja *ühekordsetest situatsioonidest*. Seejuures on oluline rõhutada, et korduvate situatsioonide all mõistetakse nii üldisi ehk korduda võivaid situatioone (sealhulgas ka habituaalne tegevus), iteratiivset tegevust (sama teo korduv sooritamine sama agendi poolt) kui ka erinevate osalistega korduvaid situatioone. Korpuses leiduvate kontekstist välja võetud lausete puhul on vahel raske otsustada, kas situatsioon on korduv või ühekordne; sellistel juhtudel on välja otsitud alliktekst, et vaadata lauset laiemas kontekstis.

Lähtudes sellest, et korduv tegevus tundub tulemusetum või vähem piiritletud (kuna situatsioon jääb uutele kordustele avatuks, erinevalt ühe-

kordsest tegevusest, mille puhul situatsioon n-ö suletakse), võiks oletada, et korduvates situatsioonides on partsiaalobjekt sagedasem kui ühekordsetes situatsioonides. Seda oletust kinnitavad tabelis 6 esitatud andmed.

Tabel 6. Situatsiooni korduvuse mõju objekti käände hinnangukonstruktsioonis (omadussõnaga *lihtne*, objekt lause keskel, latiivne kohamäärus puudub)

Situatsiooni tüüp	Partsiaalobjekt	Totaalobjekt	Kokku	Partsiaalobjekti osakaal
Korduv	46	14	60	77%
Ühekordne	16	17	33	48%

Näited 27 ja 28 illustreerivad oodatud seost situatsiooni korduvuse ja objekti käände vahel. Näites 27, mis kirjeldab korduvat situatsiooni, esineb partsiaalobjekt; näites 28, mis kirjeldab ühekordset situatsiooni, esineb totaalobjekt.

(27) Kärbsel **on lihtne ühte geeni välja lülitada** ning uurida, mis siis saab. (Eesti Päevaleht 2004)

(28) Mul **oli lihtne töö üle võtta**, sest ma tunnen kõiki neid poisse. (Eesti Päevaleht 2005)

Tulemus, et situatsiooni korduv iseloom soodustab partsiaalobjekti, on loogiline ja ootuspärane. Ometi paistab andmetest, et korduvuse mõju käändevalikule on suhteliselt nõrk; tabelis 6 esitatud vahe partsiaalobjekti osakaalus korduvate ja ühekordsete situatsioonide puhul on väiksem kui teistest eelkäsitletud teguritest tingitud erinevused. Nii korduvates kui ka ühekordsetes situatsioonides kasutatakse mõlemat käänat ning ühekordse situatsiooni puhul on partsiaal- ja totaalobjekti võimalused enam-vähem võrdsed. Kui vaadata näiteid, nagu 29 ja 30, mis on kõikide eespool käsitletud parameetrite poolest identsed ning milles esineb isegi sama *da*-infinitiivi vormis olev verb, ei paista olevat mingit põhjust, miks ühes lauses kasutataks partsiaalobjekti ning teises totaalobjekti.

(29) Siis hakkas silma, et sõiduki põrand on tavalisest kõrgem ning edasi **oli juba lihtne narkootikum avastada**. (Eesti Päevaleht 2000)

(30) Tehniliselt **oli politseil siiski lihtne keskust avastada**. (Eesti Päevaleht 2004)

Järeldus, et objekti käände varieerumine on mingil määral vaba, on välistatu. On võimalik, et objekti kääned mõjutavad ka teised parameetrid, mis on siin käsitlemata jäänud, kuid ei ole usutav, et oleks olemas selline tegur, mille abil võiks ära seletada *kogu* ülejäänud varieerumise.

4. Järeldused

Hinnangukonstruktsioonis esineva objekti käände oleneb suurel määral samadest teguritest, millest finiiitlauseteski: objekti ja tegevuse piiritletusest, kusjuures viimase all peetakse silmas eelkõige perfektiivsust. Määramatut hulka väljendav objekt või imperfektiivset tegevust väljendavat verbi laiendav objekt esineb osastavas käändes olenemata konstruktsioonist. Kui aga infiniitne verbifraas ei täida ühtegi eelmainitud partsiaalobjekti kasutamise tingimust, oleneb objekti käände tegureist, mis on mõnevõrra konstruktsioonispetsiifilised ning mida finiiitlause puhul pole üldse vaja arvestada. Artiklis on vaadeldud kõige tähtsamaid tegureid, mis mõjutavad objekti kääned hinnangukonstruktsioonis.

4.1. Hinnangukonstruktsioonis esineva objekti kääned mõjutavad tegurid

Hinnangukonstruktsioonis esineva objekti käände valikul on kõige otsustavam tegur üks konstruktsiooni komponent: hinnangut väljendav omadussõna, mis moodustab koos *olema*-verbiga predikaadi. Omadussõna mõju käändevalikule oleneb kolmest parameetrist:

1. Omadussõnaga väljendatud hinnangu tüüp (kas võimalikkus- või väärtushinnang)
2. Hinnangu jaatav või eitav tähendus
3. Omadussõna protsessi- või tulemuskesksus

Partsiaalobjekti soodustavad kõige tugevamini eitavat võimalikkushinnangut andvad omadussõnad; selles artiklis vaadeldud omadussõnadest täidavad need tingimused sõnad *võimatu* ja *raske*, mille puhul on totaalobjekti kasutamine peaaegu välistatud (partsiaalobjekti osakaal 94%). Seevastu nõuavad totaalobjekti tulemuskesksed väärtushinnangut andvad omadussõnad, nagu *parem* ja *tähtis* (partsiaalobjekti osakaal 1–3%). Kui omadussõnal on nii partsiaal- kui ka totaalobjekti soodustavad omadused, leiavad kasutust mõlemad objekti käändevariandid.

Tähtsuset teine tegur on lause sõnajärg, mis peegeldab infostruktuuri. Mida eespoolsem on objekti asend lauses, seda tõenäolisem on partsiaalobjekti kasutamine. Hinnangukonstruktsioonis omadussõnaga *lihtne* on partsiaalobjekti osakaal koguni 96% sel juhul, kui objekt eelneb nii omadussõnale kui ka infiniitverbile. Kui objekt paikneb omadussõna ja verbi järel, on partsiaalobjekti osakaal ainult 26%. Seega on sõnajärje mõju käändevalikule selgelt väiksem kui omadussõna mõju, kuid siiski üsna tugev.

Kolmandaks käändevaliku mõjuriks on latiiivse kohamääruse olemasolu lauses. Latiiivne kohamäärus väljendab sihtkohta ehk tegevuse lõpp-punkti, soodustades seega perfektiiivset situatsioonitõlgendust ning selle tõttu totaalobjekti kasutamist. Kui analüüsitud materjalis on partsiaalobjekti osakaal latiiivse kohamääruseta lausetes 67%, siis latiiivse kohamääruse olemasolu korral on partsiaalobjekti osakaal ainult 23%. Kuigi vahe on küllaltki suur, tuleb veel kord rõhutada, et nii latiiivse kohamääruse olemasolul kui ka selle puudumise korral leidub palju varieerumist objekti käändes, nii et tegemist ei ole kaugeltki otsustava teguriga.

Neljas objekti käänat mõjutav tegur on situatsiooni korduvus või ühekordsus. Partsiaalobjekt on märgatavalt sagedasem korduva situatsiooni puhul kui ühekordse situatsiooni puhul, kuid saadud tulemuste põhjal on korduvus vaadeldud käändevaliku mõjuritest kõige nõrgem.

4.2. Aspekti mõju objekti käändele

Nii situatsiooni korduvus kui ka latiiivsed kohamäärused mõjutavad lause aspektilist tõlgendust ning nende tähtsus objekti käände valimisel näitab, et ka infiniitsetes konstruktsioonides on aspektil arvestatav mõju objekti käändele. Veel üks aspektilise informatsiooni allikas on hinnangukonstruktsioonis esinev omadussõna, mis võib olla kas protsessi- või tulemuskeskne, soodustades vastavalt imperfektiiivset või perfektiiivset tõlgendust. Seega on selge, et ajaline piiritletus, mis on finiiitlausetes käändevalikut määrav parameeter, on väga tähtis ka hinnangukonstruktsioonis esineva objekti käände varieerumise seletamiseks, kuigi selle väljendusviisid on hinnangukonstruktsioonis teistsugused. Samas ei ole situatsiooni korduvus finiiitlauses sama oluline kui hinnangukonstruktsioonis; finiiitlauses on tähtis üksiku korduse ajaline struktuur, mitte see, et situatsioon kordub. Näiteks võib vaadata järgmisi lauseid.

- (31) Paljud mehed ostavad **kihlasõrmuse/?kihlasõrmust** pangalaenu abil.
(32) Jaan ostab igal hommikul **ajalehe/?ajalehte**.

Kui eeldada, et iga üksik kordus on perfektiivne (st tegevust ei jäeta pooleli), siis korduvusest hoolimata on totaalobjekt nendes lausetes loomulikum. On isegi juhtumeid, kus ühekordse situatsiooni puhul (33) on olenevalt aspektitõlgendusest võimalikud mõlemad objekti käänded, kuid situatsiooni kordumine (34) soodustab totaalobjekti.

(33) See usin doktorant kirjutab **uue artikli / uut artiklit**.

(34) See usin doktorant kirjutab igal semestril **uue artikli / ?uut artiklit**.

Hinnangukonstruksioonis soodustavad korduvad situatsioonid partiaalobjekti, kuid finiiitlause 34 on korduvusel hoopis vastupidine mõju; kuna situatsioon kordub (st igale kordusele järgneb uus kordus), tajutakse iga kordust lõpuleviidavana ehk perfektiivsena, mis tingib totaalobjekti kasutamise. Seega ei määra finiiitlause esineva objekti käänat situatsiooni korduvast iseloomust tulenev piiritlematus, vaid situatsiooni üksiku korduse ehk komponentsituatsiooni omadused (sama on täheldanud Tuomas Huomo (2009: 100) soome keele kohta).

4.3. Objekti käänat mõjutavate tegurite konstruksioonispetsiifilisus

Kui aspekti puhul on tegemist situatsiooni piiritletust määrava parameetriga, mis mängib olulist rolli nii finiiit- kui ka infiniitverbi laiendava objekti käändevormi varieerumisel, siis on ka teisi tegureid, mis ei ole seotud piiritletusega, kuid siiski mõjutavad *da*-infinitiiviga hinnangukonstruksioonis esineva objekti käänat üsna tugevalt. Nendeks on lause sõnajärg ning mõned hinnangut andva omadussõna semantilised omadused.

Artiklis esitatud tulemustest paistab, et hinnangukonstruksioonis esineva objekti käänat oleneb suurel määral sellest, kas predikaadis esinev omadussõna väljendab väärtus- või võimalikkushinnangut. Esimese puhul on partiaalobjekti kasutus haruldane (eeldusel, et tegevuse või objekti piiritlematus seda ei tingi), teise puhul on see aga väga sagedane. Seejuures on oluline, et hinnangu tüüp mõjutab käändevalikut ainult artiklis vaadeldud *da*-infinitiiviga hinnangukonstruksioonis, mitte teistes konstruksioonides. Mainitud kriteeriumit ei ole võimalik rakendada kõikides lausemallides, kuna enamikus lausetes puudub hinnangut väljendav element. On olemas aga ka finiiitverbiga hinnangukonstruksioon, milles

pealause väljendab hinnangut kõrvallauses kirjeldatud situatsiooni kohta, nt *On tore, et ta on leidnud sobiva töökohta*. Selles konstruktsioonis pole objekti vormivahelduse seisukohalt tähtis, milline hinnang antakse. Kui *da-*infinitiiviga hinnangukonstruktsioonis on olemas selge seos hinnangu tüübi ja objekti käände võimaluste vahel (*on võimalik leida sobivat töökohta / sobiv töökoht*, kuid *on tähtis leida sobiv töökoht / *sobivat töökohta*), siis finiiitverbiga hinnangukonstruktsioonis ei olene objekti kääne üldse hinnangu tüübist (*on võimalik/tähtis, et ta leiab sobiva töökohta / *sobivat töökohta*). Finiitverbiga hinnangukonstruktsioonis pole oluline ka see, kas väljendatud võimalikkushinnang on jaatav või eitav; käändevalik oleneb ainult kõrvallauses kirjeldatud situatsiooni piiritletusest, nii et ka eitava hinnangu puhul kasutatakse totaalobjekti ning hinnangu muutus jaatavast eitavaks või vastupidi ei too kaasa käändevaliku muutust (*on võimalik/võimatu, et ta leiab sobiva töökohta / *sobivat töökohta*). Seevastu on *da-*infinitiiviga hinnangukonstruktsioonis võimalikkushinnangu jaatav või eitav tähendus üks tähtsamatest käändevaliku mõjuritest (*on lihtne leida sobiv töökoht / sobivat töökohta*, kuid *on raske leida sobivat töökohta / ?sobiv töökoht*).

Ka lause infostruktuuri ei saa pidada piiritletuse ilminguks. Oleks raske põhjendada väidet, et lauses *sobivat töökohta on lihtne leida* on tegemist piiritlemata situatsiooniga, samal ajal kui lauses *on lihtne leida sobiv töökoht* on situatsioon piiritletud. Situatsioon on mõlemas lauses sama, erinev on ainult see, millisest vaatenurgast situatsiooni kirjeldatakse, mida fokuseeritakse, millist infot peetakse uueks ja millist tuntuks. Just nendest kriteeriumitest olenebki lause sõnajärg ja nagu näitavad käesolevas artiklis esitatud tulemused, on olemas üsna tugev seos hinnangukonstruktsiooni sõnajärje ja objekti käände vahel. Ometi on selline sõnajärjest ehk infostruktuurist tulenev objekti käände varieerumine omane ainult infiniitsetele konstruktsioonidele; finiiitlausetes ei olene objekti kääne üldse lause sõnajärjest. Selline finiiitlause, milles sõnajärje muutus tooks kaasa objekti käände vahelduse, on tõenäoliselt võimatu (*eile leidsin huvitava raamatu .. huvitava raamatu leidsin eile .. *eile leidsin huvitavat raamatut .. *huvitavat raamatut leidsin eile*). Finiitlausetes esineva objekti käändevormi seletamiseks piisab üldaktsepteeritud piiritletuse kriteeriumist, mille kõrval sõnajärjel mõju pole.

Nagu eespool osutatud, ei tule hinnangukonstruktsioonis esineva objekti käände varieerumise seletamiseks arvestada mitte ainult partsiaal-

ja totaalobjekti vastanduse põhikriteeriumeid, vaid ka teisi, konstruktsioonispetsiifilisi tegureid. Perfektiivsus jääb ikka primaarseks; kui tegevus on imperfektiivne ja/või objekt on piiritlemata, kasutatakse partsiaalobjekti, isegi kui konstruktsioonispetsiifilised tegurid viitavad totaalobjekti kasutamisele (nt lause *on tähtis armastada oma naabrit/*naaber*, kus hoolimata väärtushinnangut andvast omadussõnast ning objekti lauselõpulisest asendist on võimalik ainult partsiaalobjekt). Konstruktsioonispetsiifilised tegurid tulevad mängu alles siis, kui kõikides lausemallides kehtivad kriteeriumid (imperfektiivsus, eitus) ei nõua partsiaalobjekti. Küll leidub infiniit- ja finiiitverbi laiendava objekti käände valiku kriteeriumite vahel palju sarnasusi; peale perfektiivsuse esmajärgulisuse võib mainida ka seda, et mõni hinnangukonstruktsioonile omane kriteerium (situatsiooni korduvus, omadussõna tulemus- või protsessikesksus) on ilmselt seotud ajalise piiritletusega. See annab lootust, et on võimalik määrata mõningaid üldiseid objekti käände valiku kriteeriumeid, mis kehtiksid igasuguste lausete kohta, olenemata üksikute konstruktsioonide eripärast. Ometi selgub siin esitatud näidetest ja tendentsidest, et perfektiivsusest ja piiritletusest selleks ei piisa, kuna nende mõju objekti käändele ei ole *da*-infinitiiviga hinnangukonstruktsioonis sama tugev kui finiiitlausetes.

Käesoleva uurimuse kõige olulisem järeldus on see, et finiiitlause objekti käände reeglistik ei sobi hinnangukonstruktsioonis toimuva kirjeldamiseks ning vastupidi; käändevaliku varieerumise seletamiseks on vajalik konstruktsioonipõhine lähenemine, mis võtab eri konstruktsioone omaette semantilis-süntaktiliste keskkondadena, milles võivad kehtida eri tingimused ja piirangud ühe või teise keeleüksuse (nt teatud käände) kasutamise kohta. Selliseid lähenemisviise on pakkunud muu hulgas Adele Goldberg (1995) ja William Croft (2001). Konstruktsioonipõhise lähenemise rakendamise võimalustest eesti keele kirjeldamiseks on kirjutanud Heete Sakhai (2005, 2006, 2011), kes keskendub konstruktsioonide süntaktilisele mittekompositsionaalsusele ehk sellele, et konstruktsiooni tähendust ja selles kehtivaid süntaktilisi piiranguid ei ole võimalik ennustada konstruktsiooni komponentide tähenduste ja süntaktilise käitumise põhjal. Käesolev artikkel näitab, et konstruktsioonipõhine lähenemine võib abiks olla ka sellistel juhtudel, kus konstruktsioon on kompositsionaalne selle koostisosade funktsioonide, tähenduste ja omavaheliste süntaktiliste suhete poolest, kuid mõni konstruktsiooni koostisosa (antud juhul objekt) käitub ebatavaliselt.

Lõpuks tuleb veel kord rõhutada, et artiklis esile toodud tendentsid ongi ainult tendentsid, mitte reeglid. Pole leitud ühtegi parameetrit, mille teatud väärtuse korral oleks partsiaalobjekti osakaal kas 0% või 100%. On küll võimalik, et mõned erandliku objektikäände kasutamise juhud on lihtsalt hooletusvead, mis autor ise võimaluse korral ära parandaks; seetõttu ei tuleks välistada võimalust, et mõned leitud tendentsid on tugevamad, kui siin esitatud tulemustest paistab. Siiski tuleks hoiduda absoluutseid reegleid postuleerimast. Sellest, et leitud tendentsid ei ole absoluutsed, järeldeb ka, et objekti käände varieerumine hinnangukonstruksioonis on mõnevõrra vaba. Selle vaba varieerumise võib omistada tavaliste objekti käännet määravate tunnuste (st aspekti) ebamäärasele väärtusele, mis on tingitud verbivormi infiniitsusest.

5. Kokkuvõte

Artiklis kirjeldati objekti käände varieerumist *da*-infinitiiviga hinnangukonstruksioonis ning pakuti sellele seletusi. Partsiaalobjekti kasutamise tingimused finiiitlausetes (eitus, piiritlemata tegevus, piiritlemata objekt) kehtivad ka hinnangukonstruksioonis. Ometi ei olene objekti käände valik hinnangukonstruksioonis ainult objekti ja tegevuse piiritletusest nagu finiiitlausetes, vaid ka teistest teguritest, mis finiiitlausetes ei mõjuta käändevalikut üldse. Erinevus hinnangukonstruksiooni ja finiiitlause objekti vormivahelduse vahel seisneb selles, et hinnangukonstruksioonis on partsiaalobjekt võimalik isegi siis, kui nii objekt kui ka tegevus on piiritletud. Sellistel juhtudel on partsiaal- ja totaalobjekti kasutus ebajärjekindel ning sama ülesehituse ja semantiliste põhiparameetritega lausetes võib kohata mõlemat objekti käännet. Sellest ebajärjekindlusest hoolimata on aga võimalik tuvastada erinevaid tegureid, mil on tugev mõju objekti käände. Artiklis toodi välja neli sellist parameetrit:

- 1) Hinnangut väljendava omadussõna semantilised omadused
- 2) Lause sõnajärg
- 3) Latiivse kohamääruse olemasolu või puudumine
- 4) Kirjeldatud situatsiooni korduvus või ühekordsus

Ülalmainitud parameetrid on esitatud tähtsuse järjekorras ehk selle järgi, kui suur osa käändevaliku varieerumisest on igast kriteeriumist tingitud. Artiklis esitatud tulemuste põhjal aga ei saa väita, et ühte neist teguritest võetakse arvesse enne teist; sel juhul oleks leitud absoluutseid reegleid,

mitte ainult statistilisi tendentse. Kuigi kõik mainitud tegurid ei ole võrdselt tähtsad, toimivad nad kõik koos, mitte üks teise järel.

Hinnangukonstruktsioonis esineva objekti käänat mõjutavate tegurite paljusus ning nende omavaheliste suhete keerulisus võrreldes finiiitlausetes kehtivate käändevaliku põhimõtetega osutavad vajadusele konstruktsioonipõhise lähenemise järele. Selles artiklis uuritud käändevaliku varieerumist ei saa seletada üldaktsepteeritud reeglistikku täiendades, kuna need täiendused, mis oleksid vajalikud hinnangukonstruktsiooni tulemuste seletamiseks, viiksid finiiitlausetes puhul valedele järeldustele. Samas, kui püüelda võimalikult üldiste reeglite poole, jääks selles artiklis kirjeldatud varieerumine täiesti seletamata. Seega tuleb uurida eri infinitiiviga konstruktsioone eraldi, et leida neis tähtsamad objekti käänat mõjutavad tegurid. Alles siis saab teha üldistusi infinitiivi laiendava objekti käände kohta ning neid üldistusi omakorda võrrelda finiiitlausetes kehtivate reeglitega.

Artikli valmimist on toetanud projekt „Kirjakeele morfosüntaksi varieerumise integreeritud mudel: pilootuuring eesti keele näitel” (PUT 475).

Kirjandus

- Aavik, Johannes 1936.** Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu: Noor-Eesti kirjastus.
- Croft, William 2001.** Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective. New York: Oxford University Press. <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198299554.001.0001>.
- EKG II** = Mati Ereht, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika. II. Süntaks. Lisa: Kiri. Peatoim. Mati Ereht, toim. Tiiu Ereht, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- EKSS** = Eesti keele seletav sõnaraamat. 1–6, 2009. „Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu” 2., täiendatud ja parandatud trükk. Toim. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>.
- Goldberg, Adele E. 1995.** Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure. Chicago: University of Chicago Press.
- Huomo, Tuomas 2009.** Nominal aspect, quantity, and time: the case of the Finnish object. – Journal of Linguistics 46 (1), 83–125.
- Kaalep, Heiki-Jaan, Kadri Muischnek 2002.** Eesti kirjakeele sagedussõnastik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Kont, Karl 1963.** Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes. (= Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused IX.) Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Lindström, Liina 2006.** Infostruktuuri osat eesti keele sõnajärje muutumisel. – Keel ja Kirjandus 11, 875–888.
- Mihkla jt 1974** = Karl Mihkla, Lehte Rannut, Elli Riikoja, Aino Admann. Eesti keele lauseõpetuse põhijooned I. Lihtlause. Toim. Ernst Nurm. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- Muischnek, Kadri 2006.** Verbi ja noomeni püsiühendid eesti keeles. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Ogren, David 2013.** Objekti käändevalik *da*-infinitiiviga konstruktsioonides. Tartu. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas. http://dSPACE.utlib.ee/dSPACE/bitstream/handle/10062/30857/Ogren_MAG2013.pdf.
- Penjam, Pille 2008.** Eesti kirjakeele *da*- ja *ma*-infinitiiviga konstruktsioonid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pihlak, Ants 1985a.** Eesti ühendverbid ja perifrastilised verbid aspektitähenduse väljendajana. – Ars Grammatica 1985. Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut. Toim. Mati Erelt, Henno Rajandi. Tallinn: Valgus, 62–93.
- Pihlak, Ants 1985b.** Tähelepanekuid kursiivsusest ja terminatiivsusest eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 3, 149–158.
- Rajandi, Henno, Helle Metslang 1979.** Määramata ja määratud objekt. Tallinn: Valgus.
- Rätsep, Huno 1978.** Eesti keele lihtlausete tüübid. (= Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised 12.) Tallinn: Valgus.
- Sahkai, Heete 2005.** Teonimi perifrastilises verbivormis. – Keel ja Kirjandus 10, 790–807.
- Sahkai, Heete 2006.** Konstruktsioonipõhise keelekirjelduse võimalustest adessiivse viisi- ja põhjusemääruse näitel. – Keel ja Kirjandus 10, 816–831.
- Sahkai, Heete 2011.** Eesti keele genitiivse agendifraasi süntaks. – Keel ja Kirjandus 1, 12–30.
- Tamm, Anne 2004.** Relations between Estonian Verbs, Aspect, and Case. Budapest: Eötvös Loránd University.

David Ogren
 eesti ja üldkeeleteaduse instituut
 Tartu Ülikool
 Jakobi 2
 51014 Tartu
 ogren@ut.ee

Object case variation in the Estonian assessment construction

David Ogren

The article analyzes object case variation in the Estonian *da*-infinitive assessment construction, consisting of a *da*-infinitive phrase in subject position and an adjectival predicate expressing the speaker's assessment of the activity described by the infinitive phrase. Four factors influencing object case in the assessment construction are discussed in the article. To begin with, it is shown that object case is affected by three properties of the adjectival predicate; first, whether the assessment is a value judgment or a judgment of possibility; second, whether the assessment is result-oriented or process-oriented; and third, for judgments of possibility, whether said judgment is affirmative or negative. Secondly, object case depends heavily on word order; in sentence-initial position, the object almost always appears in the partitive, while in sentence-final position the total object is far more common. It is hypothesized that this is related to the information-structural properties of the object; focused objects appear in the total object case, while backgrounded objects take the partial object case. Thirdly, the presence of a goal adverbial dramatically increases the likelihood that the total object will be used. Finally, the total object is used more often in definite, non-repeating situations than in generic, repeating situations.

Although some of the factors outlined above are related to the criterion of boundedness, which drives the choice of object case in finite clauses, not all of them are; in particular, word order and certain relevant properties of the adjectival predicate cannot reasonably be seen as influencing the boundedness of the situation described. Furthermore, those factors which are clearly related to boundedness, more specifically to aspect (repeating vs. non-repeating situations, goal adverbials, process- vs. result-orientation of the adjectival predicate) affect object case differently in the *da*-infinitive assessment construction than they do in finite clauses. With this in mind, it is clear that the rules governing object case in Estonian vary from one construction to another. Further investigation is required in order to determine which of the factors discussed in this article are specific to the assessment construction and which are common to non-finite constructions in general.

Keywords: infinitives, constructions, corpus linguistics, aspect, word order